

Revitalizace Krušnohorských rašelinišť

Text: Jiří Mejsnar / Foto: archiv Daphne

Krušné hory

Pro Krušné hory jsou charakteristické velké plochy rašelinišť a rašelinných biotopů, které se vyvinuly na vrcholové náhorní planině. Svou rozlohou jsou v rámci České republiky i střední Evropy ojedinělé. Tyto ekosystémy patří k nejzachovalejším fragmentům přírody, které se člověku díky špatné využitelnosti nepodařilo v minulosti zcela přetvořit. Mnohé mokřady byly přesto značně zdevastovány melioračními zásahy a dnes jim můžeme díky revitalizačním opatřením pomoci k návratu do původního přírodního stavu.

Hlavní rozvoj rašelinišť proběhl od konce doby ledové. Jejich ekologické podmínky se do značné míry podobají podmínkám v severské tundře, a proto slouží jako útočiště pro takzvané glaciální relikty, tzn. organismy, které zde přežívají právě od dob ledových. Jedná se například o břízu zakrslou (*Betula nana*), rojovník bahenní (*Ledum palustre*) či rosnatku okrouhlostou (*Drosera rotundifolia*). Rašeliniště slouží jako významná zásobárna

vody udržující příznivou vodní bilanci v širokém okolí.

Krušné hory byly v minulosti nejvíce poznamenány nepromyšleným lesním hospodařením a průmyslovou činností v hnědouhelných pánvích pod horami. Po poválečném odsunu Němců byla opuštěná krajina osázena smrkovou monokulturou, která postupně odumírala díky vlivu toxického ovzduší a kyselých dešťů. Od 60. let 20. století se prováděly další zásahy do krajiny, které měly

▲ Rašeliniště

Velké tetřeví tokaniště

zlepšit kvalitu půdy a obnovit zdevastované lesní porosty. Kromě vápnění a používání různých postřiků docházelo k plošnému odvodnění podmáčených ploch. Z kdysi rozsáhlých rašelinišť tak zůstávají zachovány pouze zlomky.

Po odsíření hnědouhelných elektráren v 90. letech minulého století se výrazně mění kvalita ovzduší a začíná docházet k obnově lesních porostů. Upouští se od plošného zalesňování nepůvodním a vůči znečištění více odolným smrkem pichlavým (*Picea pungens*) a vysazuje se větší podíl původních druhů dřevin (smrk ztepilý, jedle bělokorá, buk, dub). Náletovými dřevinami ovšem rychle zarůstají, vzhledem k lepšímu stavu ovzduší, také imisní holiny v oblastech bývalých rašelinišť. Pro jejich obnovu je v první řadě nezbytné odstranit či přerušit meliorační rýhy a navrátit tak vodu zpět do krajiny. Přes silnou degradaci půdy bude oživení přirozených lesů v Krušných horách velmi pomalé, doufejme, že s obnovou rašelinišť si s naší pomocí příroda poradí o něco lépe.

Přestože v minulosti člověk význam mokřadů příliš nedoceňoval, dnes – v době pravidelných „stoletých záplav“ – víme, že mají obrovský význam pro zadržování vody, toky živin a ekologickou stabilitu celé krajiny. Kromě toho hostí mnoho vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů.

Zejména z důvodu ochrany tetřívka obecného (*Tetrao tetrix*), motáka pilicha (*Circus cyaneus*) či bekasiny otavní (*Gallinago gallinago*) jsou krušnohorská rašeliniště součástí Ptačí oblasti Východní krušné hory. Z vzácné flory jmenujme

Meliorační rýhy odvodnily krajinu a způsobily tak zánik mnoha vzácných mokřadních ekosystémů, jako jsou například rašeliniště.

Stavba dřevěných přehrážek, které postupně zatarasí umělé drenážky a zadrží vodu.

RAŠELINIŠTĚ

Rašeliniště (také blata nebo slatě) jsou místa vzniku, výskytu či těžby rašeliny. Jde o bažinný ekosystém, který je trvale zamokřen pramenitou nebo dešťovou vodou, se značnou produkcí rostlinné biomasy. Ta se v důsledku zamokření a nepříznivých podmínek pro dekompozitory nedostatečně rozkládá. V rašeliništi dochází k hromadění rostlinné organické hmoty. Odumřelé části rostlinného společenstva se shromažďují a ve spodních vrstvách a za nepřístupu vzduchu se přetvářejí na rašelinu. (Zdroj: Wikipedia.cz)

například rosnatky, rašeliníky, borovici blatku (*Pinus rotundata*) či orchidej bradáček srdčitý (*Listera cordata*).

Hřeben Krušných hor je odvodňován drobnými potoky a říčkami, mezi nejvýznamnější na české straně patří Jílovský potok, Chomutovka, Flájský potok, Černá, Rolava a Svatava. V roce 1979 byly Krušné hory vyhlášeny jako Chráněná oblast přirozené akumulace vod.

Základním revitalizačním opatřením pro obnovu rašelinišť je zrušení, resp. omezení, funkce stávajících odvodňovacích rýh jejich zablokováním a následným zazeměním tak, aby postupně zmizely z krajiny. K zablokování koryt se využívají jednoduché dřevěné přehrážky, materiál z umělých břehových valů a přírodní materiál z okolí.

Dřevěné přehrážky jsou pouze dočasného charakteru a slouží jako prostředek usnadňující následné zanesení rýh sedimenty a materiálem a zabraňují odplavení tohoto materiálu při vyšších stavech vody. Přehrážky jsou plně rozložitelné a v horizontu následných 50 – 80 let se předpokládá jejich pozvolný rozpad.

Pro přehrazení odvodňovacích rýh se používají zejména dřevěné přehrážky, stabilizační prahy a stupně. Tyto objekty jsou základním opatřením umožňujícím zadržení vody a zvýšení hladiny vody v rýze a v jejím okolí na požadovanou úroveň a zpomalení povrchového odtoku vody rýhou. Představují prvotní, technicky nejnáročnější fázi revitalizačních opatření, která směřují ke zrušení nebo omezení

Výsledkem revitalizačních prací na Cínoveckém hřebetu jsou nové tůňky a jezírka.

Porosty smrku pichlavého napadené kloubnatkou

KLOUBNATKA SMRKOVÁ

Kloubnatka smrková (*Gemmamyces piceae*) je významný houbový patogen jehličnatých dřevin, zejména smrků. Setkat se s ním můžeme především na lokalitách s vysokými srážkami a trvale vysokou vzdušnou vlhkostí. Od konce jara se napadené odumřelé pupeny, nezdělané zdeformované při pokusu o vyrašení, pokrývají černou tuhou krustou. V severovýchodním Krušnohoří dochází v současnosti k plošnému odumírání a rozpadu některých porostů s významným zastoupením smrku pichlavého (*Picea pungens*). Domácí smrk ztepilý (*Picea abies*) se jeví vůči napadení touto houbou jako značně odolný. (Zdroj: Lesnická práce 12/2009)

REVITALIZACE

Revitalizace – oživení, obnovení; soubor opatření k obnově nebo zvýšení ekosystémové stability člověkem poškozených ekosystémů nebo částí krajiny. (Zdroj: Malý ekologický a environmentální slovníček)

funkce umělého drenážního systému. Po jejich provedení vždy následuje fáze zaměřená na podporu zaměření úseku mezi hrázkami.

Typ a způsob provedení přehrážek, jejich rozmístění a optimální počet na dané lokalitě je dán intenzitou odvodnění a technickými parametry melioračních rýh (hloubka, šířka) a dále pak stanovištními poměry, jako je například svažitosť terénu, typ půdy resp. rašeliny. V místech, kde zůstaly zachovány segmenty původních rašelinišť, lze podle přítomné vegetace identifikovat typ rašeliniště i hladinu podzemní vody, kterou bude potřeba v úseku poznamenaném meliorační rýhou dosáhnout, jedná se o tzv. cílovou hladinu.

Krušné hory byly dlouho stranou pozornosti ochrany přírody vzhledem k vysokému znečištění zdejší krajiny a půdy vlivem průmyslových exhalací. V posledních letech se ale situace mění, příroda Krušnohorska začíná postupně ožívat a získává si rovněž oblibu u milovníků přírody a turistů. Zasluhu na proměně zdejší krajiny mají i zmíněná opatření, jejichž cílem je pomoci zdejší přírodě nastolit ztracenou rovnováhu.

Na jaře roku 2009 byl zahájen projekt Revitalizace Krušnohorských rašelinišť, jehož realizaci zajišťuje Daphne ČR – Institut aplikované ekologie ve spolupráci s občanským sdružením Ametyst za finanční podpory generálního partnera projektu společnosti NET4GAS. Do projektu byla zahrnuta obnova tří nejzachovalejších lokalit, jako je rašeliniště Cínovecký hřbet, U Jezebra a Velké tetřeví tokaniště. ■